

ANALIZA STANJA ŠKOLSKIH KNJIŽNICA U KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKOJ ŽUPANIJI U ŠK. GODINI 2018./19.

1. Mreža školskih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji

U Koprivničko-križevačkoj županiji u 2018./19 šk. godini djelovalo je 26 osnovnih i 8 srednjih škola. Od toga, **25 osnovnih i 8 srednjih škola** imalo je u 2018./19. **školske knjižničare** te su **za ukupno 33 školske knjižnice uneseni podaci u online bazu podataka NSK**. Jedna OŠ i to Osnovna škola Koprivnički Ivanec – nije u 2018./19. imala knjižničara pa za ovu školu podaci za 2018./19. nisu uneseni u online bazu. Nakon dobivenog odobrenja za zapošljavanje knjižničara, u studenom 2019., OŠ Koprivnički Ivanec od 1.12.2019. po prvi je put zaposlila knjižničara na pola radnog vremena tj. na 20 sati tjedno. Od tada je i knjižnica ove škole napokon u funkciji, tako da će podaci o poslovanju knjižnice biti dostupni za analizu stanja u sljedećoj, 2021. godini, tj. za šk. godinu 2019./20.

Ostale osnovnoškolske i srednjoškolske ustanove u Županiji - Učenički dom Križevci, Glazbena škola Alberta Štrige Križevci i Umjetnička škola Fortunat Pintarić Koprivnica nemaju knjižnice ni knjižničare. Učenički dom ima samo zbirku knjiga u knjižnom kutku, ali također nema knjižničara. Stoga glazbena i umjetnička škola te Učenički dom nisu obuhvaćeni ovom analizom.

USLUGA BIBLIOBUSA U OSNOVNIM I PODRUČNIM ŠKOLAMA KKŽ

Bibliobusi, kojih u Koprivničko-križevačkoj županiji djeluju dva (u Koprivnici i u Križevcima), znatno pridonose ponudi knjiga i drugih knjižničnih usluga u malim seoskim, osobito područnim školama. **Bibliobusi pokrivaju SVE općine u županiji bez općinskih knjižnica** - njih 20, s gotovo 50.000 stanovnika.

Rad OŠ u Županiji organiziran je putem **91 osnovnoškolske ustanove**, tj. 26 matičnih škola s ukupno 65 područnih škola - prosječno 2,5 područne škole po jednoj centralnoj školi. **Bibliobusi imaju stajališta kod 62 školske ustanove** tj. kod matičnih i područnih škola ukupno (**67% od ukupnog broja školskih ustanova**). Također, bibliobusi pružaju uslugu u 17 dječjih vrtića.

Od ukupno 26 osnovnih škola, njih 23 ili 85% matičnih škola u Županiji uključeno je u mrežu stajališta županijskih bibliobusa - bilo preko stajališta kod matične škole, ili preko stajališta bibliobusa kod svih ili kod neke od pripadajućih područnih škola.

Od ukupno 65 područnih škola, njih 46 ili 70% područnih škola posjećuje jedan od dva županijska bibliobusa - što znači da učenici tih područnih škola imaju mogućnost redovitog korištenja knjižničnih usluga od samog polaska u školu, a mnogi i ranije, jer koprivnički bibliobus posjećuje i 17 vrtića na koprivničkom i đurđevačkom području.

Najviše stajališta uz škole ima bibliobus Knjižnice i čitaonice Fran Galović Koprivnica koji obilazi 17 općina gdje ima stajališta uz 13 centralnih i 26 područnih škola, od toga na koprivničkom području 9 matičnih i 22 područne škole ili 79%, a na đurđevačkom području 4 matične i 4 područne škole.

Bibliobus Gradske knjižnice Franjo Marković Križevci obilazi 3 općine i šire područje grada Križevaca, gdje knjižničnu uslugu pruža u 3 centralne škole i 20 područnih škola ili 90%, od čega je 13 područnih škola u okolici Križevaca kojima su matične škole u gradu Križevcima.

Redoviti dolazak bibliobusa u ova mala mjesta, koja nemaju drugih kulturnih ustanova u svojoj sredini, omogućava stanovnicima redovito korištenje kvalitetnih knjižničnih usluga u svrhu informiranja, cjeloživotnog učenja, provođenja slobodnog vremena.

Za škole i vrtiće najvažnije je što bibliobusi daju djeci mogućnost korištenja knjižnice i njenih sadržaja i usluga od najranije dobi, te navikavanje na korištenje knjižnice, i to u mjestu u kojem žive. Donose im sadržaje za poticanje čitanja i dodatno učenje, a osiguravaju i nastavnicima i odgojiteljima pomoć u obradi nastavnih i odgojno-obrazovnih sadržaja kroz posudbu tematske literature, kao i kroz druge usluge bibliobusa, primjerice, organizacijom gostovanja dječjih književnika ili predstava za djecu, i sl.

Posebno je značajna usluga bibliobusa u područnim školama budući da one u pravilu nemaju vlastite školske knjižnice u koje bi učenici mogli dolaziti svakoga dana, kao što to mogu učenici u matičnim školama. Kad učenici koji su u nižim razredima, a neki već i u vrtiću koristili bibliobus, dođu u matičnu školu, oni su već do tad, zahvaljujući korištenju bibliobusa, stekli naviku redovitog korištenja knjižničnih usluga. Ne samo da **znaju što su knjižnice, čemu one služe i što sve u njima mogu naći, već se u prostoru knjižnice dobro osjećaju, jer to okruženje poznaju i vole dolaziti u knjižnicu/bibliobus.**

Djeca koja od malena posjećuju bibliobus, imaju već i određena očekivanja od knjižnice i od knjižničara, znaju točno što vole čitati, kakve ih teme zanimaju, što sve mogu i što bi sve još željeli u knjižnici naći – drugim riječima, **imaju već razvijen čitateljski ukus i navike redovitih knjižničnih korisnika.** Sve je to povezano i s njihovim čitateljskim vještinama i sposobnostima koje imaju mogućnost značajno više razvijati i unaprijediti koristeći bibliobus nego da sve do polaska u školu ili čak do dolaska u više razrede nisu nikada imali priliku redovito koristiti knjižnicu.

U 2019. koprivnički bibliobus učinio je i korak dalje – u suradnji sa školskim knjižničarima na području kojeg obilazi (Sokolovac, Novigrad Podravski, Molve, Ferdinandovac) formirani su knjižnični stacionari za matične ili područne škole na način da školski knjižničari odaberu veću količinu knjiga iz fonda bibliobusa koja ostaje po nekoliko mjeseci u školi (ili npr. tijekom jednog polugodišta) gdje učenici te knjige slobodno posuđuju, a evidenciju o tome vode šk.knjižničari i učitelji. S obzirom da bibliobus po redovitom rasporedu može samo dva puta mjesečno doći na svako stajalište, a zbog velikog broja njih ni ne može otvarati nova stajališta za kojima postoji potreba, ovo je prilagođeno rješenje koje omogućuje korisnicima – učenicima, ali i nastavnicima da im građa bude dostupnija i da lakše i više čitaju.

SPECIFIČNOSTI ŠKOLA S OBZIROM NA BROJ UČENIKA, ODJELA, USMJERENJA

U šk. godini 2018./19. osnovne i srednje škole u Koprivničko-križevačkoj županiji koje su obuhvaćene analizom, prema podacima koje su školski knjižničari unijeli u online bazu, pohađalo je ukupno **12.008 učenika raspoređenih u 728 razrednih odjela**, a u školama je bilo zaposleno 1.509 nastavnika. Osnovne škole zastupljene u analizi pohađalo je 8.358 učenika u 543 odjela, a srednje 3.650 učenika u 185 odjela.)

U prosjeku su osnovne škole imale 334 učenika, a srednje 456 učenika. U stvarnosti, **dvije trećine škola ima do 500 učenika** - 12 ih ima manje od 200 učenika, te također ima između 200 i 500 učenika, dok **9 škola ima između 500 i 1000 učenika** od toga 6 OŠ i 3 SŠ,. Osnovna škola s najviše učenika je OŠ „Braća Radić“ Koprivnica s 910 učenika, a od srednjoškolskih ustanova to je Srednja škola u Koprivnici s 872 učenika.

Srednje škole imaju sve zajedno više od 70 usmjerenja, ili prosječno oko 9 usmjerenja po školi, s tim da se raspon broja usmjerenja kreće od jednog do čak 20-tak, pri čemu polovica srednjih škola ima do 10, a polovica više od 10 usmjerenja.

Zaključno treba naglasiti: vrlo su **velike razlike između škola s obzirom na veličinu**, područje ili usmjerenja koja pokrivaju. Ove razlike su **nedovoljno uvažene u propisima za zapošljavanje** stručnih suradnika općenito, a osobito **školskih knjižničara**, od kojih se očekuje i traži jednak angažman, bez obzira koje veličine je škola. To je često nesrazmjerno uvjetima u kojima školski knjižničari rade, odnosno, **nisu realni zahtjevi koji se pred knjižničare postavljaju u vrlo velikim školama gdje je zaposlen samo po jedan školski knjižničar**, jednako kao i u školama npr. s napola manjim brojem učenika, ili s trećinom različitih usmjerenja srednje škole i sl.

2. Prostor i oprema

Sve knjižnice zajedno imaju prostor od ukupno **2.060 m²** ili **prosječno 64 m² po školi**. Sve knjižnice zajedno imaju **664 sjedećih mjesta za korisnike ili 21 po školi**.

Prosječno, podaci su u razini Standarda, međutim, u praksi se stanje znatno razlikuje od Standarda.

Od ukupno 32 knjižnična prostora, **13 OŠ i 4 SŠ knjižnica smješteno je u prizemlju, a 15 na katovima školskih zgrada. To znači da gotovo u 50% škola nije poštivan Standard** u kojem stoji da školska knjižnica mora biti smještena „u središtu školske zgrade na pristupačnom mjestu“ (Čl. 19.), budući da su knjižnice na katovima često nevidljive i teško dostupne, tim više što većina škola nema dizala (ili je korištenje dizala ograničeno samo za učenike s teškoćama u kretanju).

Nadalje, prema Državnom pedagoškom standardu za sustav osnovnoškolskog obrazovanja (NN 63/08), kao i prema DPS srednjoškolskog obrazovanja (NN 63/08), **minimalan prostor za školsku knjižnicu je 60 m², plus dodatni prostor od prosječno 60 m² za programske potrebe** i rad na računalima. Uz svaku knjižnicu, DPS predviđa i kabinet za knjižničara.

Iz dostupnih podataka razvidno je da **na prosječnoj, županijskoj razini škole ispunjavaju samo preduvjet minimalnog prostora**, ali ne i ukupno propisanog prostora za školske knjižnice. Još je više zabrinjavajuće da niti **nakon donošenja DPS-a kod gradnji novih škola i knjižnica često nisu uvaženi niti poštivani ni Standardi za školske knjižnice ni DPS**, tako da među novim knjižnicama izgrađenim ili uređenim nakon 2008. imamo samo jednu koja je koliko-toliko ispunila sve zahtjeve iz DPS-a vezano za prostor – tj. ima odgovarajući prostor za smještaj fonda knjižnice i dodatni programski prostor, plus kabinet za knjižničara.¹

Kada umjesto prosječnog pogledamo stvarno stanje, ono je sljedeće: **jedna SŠ još uopće nema vlastiti prostor za knjižnicu**, već prostor dijeli s drugom školom, tj. zapravo je podstanar u prostoru druge školske knjižnice (Knjižnica Obrtničke škole u Koprivnici).

¹ Novouređena knjižnica u OŠ Đurđevac, useljena 2019., dobila je prostor za spremište koji je ujedno i kabinet knjižničara, a ukupna kvadratura koja je na raspolaganju korisnicima iznosi 113m². Iako bi s obzirom na veličinu škole knjižnica trebala imati minimalno 120 m² za korisnike, možemo reći da je i sa 113 m² ispunila većinu zahtjeva propisanih u DPS koji se odnose na veličinu prostora.

Čak 4 školske knjižnice - 1 u SŠ i 3 u OŠ - djeluju u prostorima manjim od 25 m², a još 9 knjižnica u OŠ ima prostore između 25 m² i 60 m², što znači da ukupno **13 ili 41% knjižnica ne ispunjava niti minimum standarda**. Pet srednjoškolskih i 10 osnovnoškolskih knjižnica raspolažu sa 70-100 m² ili više, što znači da u tih **15 knjižnica (47%) postoji mogućnost rasporeda svih potrebnih sadržaja** koje propisuje Državni standard. U preostale **4 knjižnice ili 12% (3 OŠ i 1 SŠ) s kvadraturom 60-70 m² u prostore je moguće smjestiti samo najnužnije sadržaje**, tj. većinu njihovog prostora najčešće zauzimaju police s knjižničnom građom, a vrlo malo mjesta ostaje za sjedala u čitaonici, rad na računalima, kutak za najmlađe učenike u osnovnim školama i slično, kao i za stručni rad školskoga knjižničara.

U praksi, **školske su knjižnice u dijelu škola postale žrtve prelaska na jednosmjenski rad**, jer se u nedostatku prostorija, a u nemogućnosti njihovog nadograđivanja, pribjegavalo **prenamjeni knjižnica u učionice**. Pojedine knjižnice zbog sličnih razloga **pomanjkanja prostora za druge sadržaje, primjerice, informatičke učionice**, zgurane su u prostore bivših ureda ili spremišta.

Ovu tezu potvrđuju i oscilacije u kvadraturi pojedinih knjižnica, što uzrokuje oscilacije i na županijskoj razini, gdje u zadnjih desetak godina ukupna kvadratura knjižnica naizmjenično raste i pada za pojedine godine: raste jer se povremeno uređuju nove, veće knjižnice, pa potom opet pada kad neka druga knjižnica bude iz većeg preseljena u manji prostor.

U većini škola s nedostatnim prostorom za knjižnicu najrealnija mogućnost za dobivanje većeg prostora, na žalost, jest pad broja učenika i posljedično mogući pad broja odjela, odnosno potencijalna prenamjena neke od većih učionica u školsku knjižnicu. Jer, drugu opciju – dogradnju potrebnog prostora – nije realno planirati zbog velikih troškova i nemogućnosti škola da realiziraju potrebna sredstva, s obzirom da niti za redovno financiranje i opremanje potrošnim nastavnim sredstvima te pokrivanje redovnih troškova mnoge škole nemaju dovoljno sredstava.

Potrebno je istaknuti i dalje prisutan problem što financijeri **kod projekata dogradnje škola ili izgradnje potpuno novih školskih zgrada realiziranih i u novije vrijeme također gotovo redovito zaboravljaju na knjižnice, odnosno, uopće ne uvažavaju niti važeće propise, kao ni preporuke Matične službe koje se temelje na tim propisima**, te dobivamo zgrade s knjižnicama koje nisu u skladu sa standardima ni s potrebama. Zbog toga su knjižnice prostorno premale, često se nalaze na katovima zgrada gdje su korisnicima nevidljive i nepristupačne, nemaju prozore, ili dijele svoj prostor s nekim drugim funkcijama, primjerice, redovnom nastavom informatike i sl.

Budući da MZO mora odobriti svaki projekt gradnje škole, bilo bi poželjno, pa i nužno, da se prilikom odobravanja projekata u MZO strože povede računa o potrebnim kvadraturama i zadanim elementima prostora i opreme za školske knjižnice, kao i da se temeljitije kontrolira sama gradnja ili adaptacija škola, u suradnji s osnivačima, s obzirom da matične službe imaju samo savjetodavnu, a ne inspeksijsku niti nalogodavnu funkciju.

OPREMA KNJIŽNICA vrlo je različita od knjižnice do knjižnice. S obzirom da ne postoje stalna namjenska sredstva za obnavljanje opreme, **u školskim knjižnicama oprema se obnavlja u skladu s mogućnostima, a to znači nedovoljno i presporo**. Pojedine knjižnice nisu adaptirane niti je u njima nabavljana nova oprema po 30-40 godina. Prema procjenama matične službe, a temeljem uvida u stanje na terenu, **potpuno zadovoljavajuće opremljeno je ukupno 10 knjižnica, 18 ih je djelomično odgovarajuće opremljeno, a 4 knjižnice možemo ocijeniti kao potpuno neodgovarajuće opremljene**, prvenstveno zbog premalih prostora koji su stoga natrpani namještajem - policama i slično te se nikako ne mogu smatrati zadovoljavajućima.

Kako bi knjižnice mogle pratiti suvremene potrebe za smještajem novih vrsta građe i pružanjem suvremenih knjižničnih usluga, i njihova oprema tome bi se trebala prilagoditi, što znači češće i

redovitije obnavljati. To bi osiguralo da knjižnice i svojim estetskim, kao i funkcionalnim uređenjem prostora budu i ugodna mjesta za boravak, što bi svakako i trebale biti.

Namjensko i dugoročno planirano financiranje svih potreba školskih knjižnica, kao organizacijskih i funkcionalnih cjelina unutar škola koje su od posebnog značaja za funkcioniranje škola i provođenje nastavnog programa te svih odgojno-obrazovnih zadataka u svakoj školi, jedini je način da se školskim knjižnicama pruži trajna podrška u smislu osiguravanja osnovnih materijalnih sredstava za rad. Osim plaće knjižničara i sredstava za nabavu knjižnične građe, **školske knjižnice trebaju redovita sredstva za redovito obnavljanje računalne opreme, a također i za uređenje prostora, odnosno povremenu zamjenu namještaja i druge opreme novom i funkcionalnijom**, koja će služiti aktualnim potrebama.

TEHNIČKA OPREMLJENOST U ŠKOLSKIM KNJIŽNICAMA - Internet, rač. program

U svim školskim knjižnicama KKŽ koristi se računalni program za knjižnično poslovanje METEL.win. Na inicijativu i u koordinaciji Županijske matične službe, nabavljen je sredstvima osnivača škola, Koprivničko-križevačke županije i Grada Koprivnice, šk. godine 2005./06. za sve školske knjižnice koje su tada imale zaposlene knjižničare. U idućim godinama, kako su se zapošljavali stručni školski knjižničari, osnivači su nabavili program i za njih, tako da su **od 2014. godine sve školske knjižnice pokrivene programom METEL.win.** Nova škola u Koprivničkom Ivancu 2016. je također nabavila program, ali je rad u programu otpočeo tek u prosincu 2019. kad je škola dobila knjižničara.

Sva građa se **klasificira, katalogizira, inventarizira i signira** u skladu s međunarodnim knjižničnim propisima te je **računalno pretraživa po različitim kriterijima - po autoru, naslovu, predmetu, klasifikacijskoj oznaci** itd. U većini škola katalozi su dostupni za pretraživanje online.

Školske knjižnice u Županiji raspolažu s **ukupno 135 računala, od čega je učenicima namijenjeno njih 89. Prosječno na svaku školu dolaze samo po 4 računala**, što znači da su **prosječno po tri računala namijenjena za korištenje učenicima**. Ipak, ima i knjižnica gdje učenici nemaju pristup računalima, najčešće u malim knjižnicama, gdje nema fizičke mogućnosti za smještanje dodatnih računala, ili u školama gdje učenici koriste računala drugdje u školi.

Sve knjižnice imaju pristup internetu, ali ima situacija da taj **pristup još uvijek nije svugdje omogućen i učenicima u knjižnicama**. Čak i ako u knjižnicama postoje računala namijenjena za korištenje učenicima, stav je pojedinih škola (ravnatelja!) da internet za učenike ni ne treba biti dostupan u knjižnici, jer ga za potrebe nastave mogu koristiti npr. u informatičkoj učionici.

3. Fond knjižnica

Školske knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji u 2019. godini raspolagale su s ukupno **158.587 knjiga**, što je za oko **200 knjiga manje nego godinu dana ranije** kad ih je bilo 158.774. Dakle, usprkos vraćanju minimalnih sredstava za nabavu u proračun, još uvijek se to ne vidi, zbog posljedica desetgodišnjeg zanemarivanja i nefinanciranja nabave građe za šk. knjižnice. Građa se i dalje mora otpisivati zbog habanja, a doznačena sredstva su minimalna i ne zadovoljavaju stvarne potrebe za obnovom fondova kako bi oni rasli u skladu sa zahtjevima korisnika.

Od ukupnog broja knjiga, 120.835 ili **prosječno 4.833 po knjižnici ih je u osnovnim školama**, i 37.752 ili **prosječno 4.719 po knjižnici u srednjim školama**.

Iako Standard propisuje kako najmanje škole moraju imati minimalno 2.500 knjiga u fondu, **4 OŠ još uvijek nisu ispunile taj osnovni minimum.** To su ujedno škole s najmanjim brojem učenika – tj. tri s manje od 100, a jedna s manje od 200 učenika.

U osnovnim školama nalazi se prosječno **14 knjiga po učeniku osnovne škole** - to je nešto više nego propisuje Standard koji kaže da ih u fondu treba biti minimalno 10 po učeniku. Međutim, razlike su vrlo velike jer pojedine škole imaju znatno više građe nego što je propisano Standardom, dok druge jedva dosižu minimum. Osim toga, budući da škole nemaju sredstava kupiti nove knjige, u knjižnicama se često drže i pohabani primjerci kako bi ih bilo više na raspolaganju korisnicima.

U srednjim školama ima **prosječno 10 knjiga po učeniku, a Standard propisuje 12**, što znači da u **srednjim školama minimum Standarda za broj knjiga u fondu na prosječnoj razini nije ostvaren.**

Potrebno je istaknuti da je **broj jedinica knjižnične građe i u osnovnim i u srednjim školama posljednjih godina bio opadanju**, što je **direktna posljedica dugogodišnjeg nepostojanja namjenskih sredstava za nabavu građe.** S obzirom da su se revizije i otpisi morali provoditi, jer se građa troši i neminovno rashoduje, a nabava je bila neznatna i nedostatna u većini knjižnica, broj građe je u pojedinim knjižnicama znatno smanjen i bit će potrebno duže vrijeme da se fondovi oporave.

NEKNJIŽNA GRAĐA

Školske knjižnice raspolazu s **3.610 jedinica AV i elektroničke građe, ili 25% manje nego prošle, 2018. godine.** To je prosječno približno **0,3 jedinice po učeniku, dok je prošle godine prosjek bio 0,4.** Prema Standardu, minimalan broj jedinica neknjižne građe trebao bi biti 0,5.

Ovakav je pad neknjižne građe očekivan, s obzirom na sve veću dostupnost audio i video građe potrebne učenicima i nastavnicima *online* (E-lektira, zbirka filmova za nastavu filmske kulture, baza zvučnih knjiga Hrvatske knjižnice za slijepe i sl.) te smanjene potrebe za ovom građom u fizičkom obliku.

Tim više što se prema komentarima samih školskih knjižničara, većinom kod AVE građe ne radi o ciljano nabavljenoj građi, već ponajviše darovanoj, od strane korisnika ili sponzora i sl. Npr. knjižnice dobivaju na dar filmove na DVD-ima, glazbene CD-e i sl. koji nisu u izravnoj vezi s nastavnim programom, ali ih uvrštavaju u fond, kako bi obogatile ponudu za učenike, što je osobito dobrodošlo u malim školama, u seoskim sredinama, gdje ima interesa za ovim naslovima, a nema drugih mogućnosti za djecu da dođu do takve građe (to potvrđuje i zadnjih godina pojačana posudbe slične neknjižne građe iz bibliobusa u seoskim školama).

Stav je školskih knjižničara da ne treba ni očekivati značajniju potrebu za AV i elektroničkom građom u školskim knjižnicama u idućim godinama, već naprotiv smanjivanje potreba za nabavom ove građe. Stoga bi i same Standarde u tom smislu trebalo revidirati, a **upitnik o fondu školskih knjižnica u ovom dijelu trebalo bi osuvremeniti dodavanjem pitanja vezanih za korištenje digitalno dostupne građe** i broja korištenja građe na takav način.

PERIODIKA

U 2018./19. u školskim knjižnicama nabavlja se ukupno 178 naslova periodike (5 manje nego u 2018.) ili prosječno 5 naslova po knjižnici (u 2018. je bilo 6 naslova). Treba reći da je u

posljednjem desetljeću zamjećen drastičan pad broja nabavljene periodike u školskim knjižnicama u KKŽ – za više od 50%.

Nakon što su prije desetak godina većini škola, uslijed gospodarske recesije, znatno smanjena sredstva za redovnu djelatnost, a također istovremeno potpuno ukinuta i namjenska sredstva za nabavu knjižnične građe za školske knjižnice iz MZO, taj broj pao je npr. s 402 u 2008. na 189 u 2014., ili za više od 50%. Iako je npr. 2015./16 zabilježen lagani rast nabave periodike, u 2017./18. ponovo se bilježi pad, a tako se nastavilo i 2018./19.

Samo četiri školske knjižnice nabavljaju 15 ili više naslova, koliko je aktualnim Standardima predviđeno kao minimalno, a većina ih nabavlja do 5 naslova ili manje. Pojedine škole uopće ne kupuju periodiku, već u fondu imaju samo one naslove koje dobiju na dar. Sami knjižničari navode manjak sredstava kao glavni razlog smanjene nabave periodike.

Nedostatak sredstava za nabavu periodike jako pogađa manje škole jer se sredstva za nabavu periodike izdvajaju iz sredstava za materijalne troškove, koja se školama dodjeljuju temeljem kriterija broja učenika i broja razrednih odjela. Uz to, zbog sve manjeg broja učenika koji uzimaju pretplate na dječje časopise (osobito u malim seoskim školama, gdje je stanovništvo često i slabijeg materijalnog stanja, pa su im pretplate preskupe) knjižnice često ne mogu dobiti niti besplatan primjerak kojeg su ranije dobivale, jer ih izdavači daju samo na određeni broj pretplaćenih časopisa koji je u tim malim školama nedostizhan.

Ipak, ovdje treba naglasiti da je sama obrada periodike još u razvojnoj fazi, stoga iako se periodika daje na korištenje u knjižnicama te u određenoj mjeri i čuva u fondu, ta građa u školskim knjižnicama većinom još nije inventarizirana te se stoga podaci o njoj kao sastavnom dijelu fonda knjižnica ne mogu vidjeti u novom načinu prikupljanja podataka putem online statistike (polazeći od podataka za 2018. godinu).

Nadalje, kod čuvanja/nabave periodike javlja se i novi moment dostupnosti dijela ove građe online digitalizacijom tiskanih primjeraka od strane samih izdavača, odnosno prelaskom u digitalni način izlaženja određenih naslova.

Korištenje časopisa u nastavi u svrhu poticanja čitanja i dalje je potrebno. Uvježbavanja same vještine čitanja, razvijanja navike čitanja općenito, ali i literarnog izražavanja učenika, kao i u svrhu poticanja istraživanja te širenja znanja kroz proučavanje članaka u časopisima, vrlo su važni odgojno-obrazovni ciljevi, osobito u osnovnim školama. Stoga bi učenicima, kao i nastavnicima, u školskoj knjižnici trebalo biti na raspolaganju barem nekoliko primjerenih naslova časopisa koje bi mogli koristiti u nastavne svrhe, ali i u slobodno vrijeme. Jednako tako važni su za stalno stručno usavršavanje stručni časopisi namijenjeni nastavnom osoblju, kao i dnevni informativni tisak.

Iako se stručni časopisi za nastavnike i informativni tisak mogu donekle zamijeniti elektroničkim izvorima, i može se pretpostaviti da će u budućnosti biti manje potrebe za nabavom i čuvanjem, odnosno inventarizacijom i obradom te vrste periodike, tiskani časopisi za učenike koji tek uče čitati i/ili koristiti periodiku, zapravo su nezamjenjivi i zbog toga bi svim školama trebala biti dostupna određena namjenska novčana sredstva u svrhu redovite nabave potrebne tiskane periodike, prvenstveno za učenike.

U skladu sa suvremenim potrebama, i činjenicom da se dio časopisa danas može zamijeniti elektroničkim izvorima, u tu svrhu **trebalo bi prilagoditi i Standarde** te smanjiti minimum preporučenog broja naslova u školskoj knjižnici.

NABAVA GRAĐE I FINANCIRANJE NABAVE

Nabava knjižnične građe, odnosno njeno financiranje, najveći je problem s kojim su se posljednjih desetak godina suočavale školske knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji. Nakon što su određena namjenska sredstva od 2018. vraćena u državni, a također i županijski proračun, iako se još uvijek radi o relativno malim iznosima, to je važan pomak naprijed prema obnovi fondova, ali će ipak biti potrebno određeno duže vrijeme da se saniraju posljedice dugogodišnjeg nefinanciranja dugog cijelo desetljeće, od 2008 do 2018.

S obzirom na ukupan broj učenika i nastavnika koji iznosi 13.517 (bez škole OŠ Koprivnički Ivanec čija knjižnica u 2018./19. još nije radila), te prema Standardu koji kaže da minimalna nabava treba biti 0,5 – 2 knjige po učeniku i nastavniku godišnje, **nabava bi trebala ukupno iznositi minimalno 6.759 knjiga za cijelu Županiju ili prosječno 205 primjeraka po školi.**

U 2018./19. šk. godini u školskim knjižnicama Koprivničko-križevačke županije nabavljeno je **ukupno 4.748 jedinica knjižnične građe školama u vrijednosti od 307.644 kn.** Prosječno, **po školi je nabavljeno 144 jedinice građe, odnosno na ukupnoj županijskoj razini 70% minimuma propisanog Standardom** za školske knjižnice.

Pad u nabavi knjižnične građe, kao i iznos utrošenih sredstava za nabavu bilježi se još od 2009./10. školske godine, nakon što su ukinuta sva namjenska sredstva za nabavu knjižnične građe: nakon što su godinu prije, 2008., potpuno ukinuta sredstva iz državnog proračuna, za 2009./10. ukinuta su i namjenska sredstva za nabavu knjižnične građe za školske knjižnice kojih je osnivač Županija i iz županijskog proračuna. Zbog toga je gotovo punih 10 godina trajao trend pada sredstava za nabavu, kao i same nabave građe.

U odnosu na 2008. kada je nabavljeno 6.209 knjiga i 716 jedinica ostale građe u vrijednosti od 423.045 kn, nabava je u 2015./16. i po vrijednosti i količinski pala za gotovo 50% - na 238.033 kn čime je te šk.godine nabavljeno na razini cijele Županije samo 3.737 jedinica knjižnične građe. Pojedinačnim akcijama u školama, prikupljanjem sredstava preko različitih projekata, od sponzora ili od samih učenika, problem nabave je u nekim školama ublažen, ali sustavno se nabava građe nije nikako mogla riješiti na taj način za sve škole.

Iako se od 2017./18. očituje lagani rast sredstava za nabavu i količine nabavljene građe u odnosu na prethodno razdoblje, još uvijek niti u 2018./19. nabava ni vrijednosno, a pogotovo količinski nije dosegla iznose zabilježene prije desetak godina. Situacija tim više brine jer u **prinovljenoj građi ima dosta darova**, što znači da na veliki dio prinova knjižničari uopće nisu mogli utjecati, tj. fondovi školskih knjižnica nisu se obnavljali planski i u skladu s potrebama, već prihvaćajući različite darove koji mogu, ali i ne moraju biti adekvatan dio fondova školskih knjižnica.

4. Članstvo

Školske knjižnice u 2018./19. imale su ukupno 12.776 aktivnih korisnika. Učlanilo se **95% potencijalnih korisnika.**

Od ukupno broja učlanjenih, 10.935 je učenika, 1.267 nastavnika i 574 ostalih korisnika.

Knjižnice su zabilježile **159.828 posjeta** ili u prosjeku 4.843 po školi, odnosno, prosječno oko 30 posjeta dnevno po knjižnici. Ovdje treba reći da se sustavno bilježenje posjeta školskim knjižnicama provodi tek nekoliko posljednjih godina i još je potrebno dosta edukacije i vježbe da se kod svih knjižnica postigne točnost i preciznost u prikupljanju ovih podataka.

5. Posudba i korištenje knjižnice

Ukupno je **posuđeno 98.258 jedinica građe ili prosječno 19 jedinica po knjižnici dnevno**. Na razini županije broj posuđene građe ne odstupa od podataka zabilježenih u prethodnom razdoblju.

Prema komentarima samih knjižničara, osobito u srednjim školama, **primjećuje se pad posudbe lektira koje su učenicima dostupne i u e-obliku**, ili se u školama obrađuju na druge načine, a ne zahtijeva se više čitanje svih cjelovitih djela od svakog učenika.

S druge strane, **knjižnice imaju premalo ili nemaju uopće literature za slobodno čitanje** koju bi učenici rado posuđivali i čitali jer nema novca za nabavu takve građe (namjenska sredstva isključivo su za lektiru). Pred nam su izazovi organiziranja suradnje narodnih i školskih knjižnica kako bi se taj nedostatak građe u školskim knjižnicama za rekreativno čitanje prevladao.

Jako je važno da školske knjižnice osim lektire nude učenicima i drugu literaturu za slobodno čitanje koja je neophodna za izgradnju čitatelja koji će uživati u čitanju. Zbog toga MZO i osnivači kod odobravanja namjenskih sredstava za nabavu građe moraju uvažiti i tu potrebu školskih knjižnica te omogućiti školama da dio novca utroše i za nabavu naslova koje učenici traže za slobodno čitanje. Tim više ako znamo da u puno naselja ne postoje mjesne knjižnice gdje bi djeca mogla posuđivati knjige za slobodno čitanje. **U Koprivničko-križevačkoj županiji ovu potrebu nadoknađuju bibliobusi**, ali svejedno ne treba zanemariti činjenicu da **školske knjižnice koje nemaju što drugo ponuditi učenicima osim lektire, posve sigurno na taj način gube korisnike.**

6. Djelatnici

Polovica osnovnih škola - njih **13 OŠ - ima zaposlene knjižničare s punom satnicom** od 40 sati tjedno, dok u **7 SŠ od ukupno 8 srednjih škola knjižničari rade s punom satnicom**. **U 12 osnovnih te u jednoj srednjoj školi knjižničari rade sa satnicom od 20 sati tjedno.** Niti u jednoj školi ne postoje 2 školska knjižničara, iako za tim postoji izrazita potreba u najvećim školama, tim više što sve one rade u dvije smjene. To se osobito odnosi na tri OŠ u Koprivnici, dvije OŠ u Križevcima i OŠ u Đurđevcu, te Srednju školu u Koprivnici.

S obzirom na broj razrednih odjela, pojedine škole, tj. **5 OŠ u kojima knjižničari rade na 20 sati, imaju izražene potrebe za punim radnim vremenom knjižničara** – to su: OŠ Andrije Palmovića Rasinja s 20 odjela; OŠ Gola s 18 odjela; COOR Podravsko sunce Koprivnica sa 16 odjela; OŠ Koprivnički Bregi sa 14 odjela; Novigrad Podravski s 13 odjela.

Također, škole s više od 600 učenika (9 škola, od toga 6 OŠ i 3 SŠ), osobito one koje rade u dvije smjene, trebale bi obvezno imati mogućnost zapošljavanja po dva školska knjižničara kako bi školska knjižnica mogla biti dostupna svim učenicima tijekom cijelog nastavnog dana. Iako pojedine škole već godinama od MZO traže zapošljavanje drugoga knjižničara, niti jedna još nije dobila odobrenje za to.

Svi zaposleni školski knjižničari imaju odgovarajuće stručno formalno obrazovanje, tj. **svi su diplomirani knjižničari, a dvoje je apsolventata knjižničarstva**. Među knjižničarima su **dvije stručne suradnice školske knjižničarke - savjetnice i pet stručnih suradnica školskih knjižničarki - mentorica**. Knjižničari u školama u prosjeku imaju 15-ak godina radnog staža.

Najveća kvalitativna promjena u radu školskih knjižnica u odnosu na razdoblje od prije desetak godina, pa i unatrag dvadesetak godina, učinjena je upravo u pogledu zapošljavanja stručnih knjižničara. Prije 25 godina, **početkom 1990-ih godina, u Županiji je bilo samo troje stručnih školskih knjižničara. Prije desetak godina, 2008. godine, stručni knjižničari zaposleni su u 100% srednjih škola te također u većini osnovnih škola.**

Zapošljavanjem knjižničara u COOR Podravsko sunce u Koprivnici **2013. godine te knjižničara u novoj OŠ Koprivnički Ivanec (koja radi od 2014./15.) od 2019. i osnovne škole obuhvaćene su stručnim knjižničarima u potpunosti**, a u zadnjih 5 godina postojeći zaposlenici koji ga još nisu imali, stekli su i formalno stručno knjižničarsko obrazovanje.

Zaključak

U skladu sa svojom županijskom matičnom funkcijom, Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica već dvadeset i pet godina sustavno radi na izgradnji županijske knjižnične mreže te na razvoju i unapređenju narodnih i školskih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji. U 2018./19. godini djelovale su na području Županije ukupno 33 školske knjižnice, od toga 25 u osnovnim i 8 u srednjim školama. Školske knjižnice najbrojnije su sastavnice županijske knjižnične mreže i njezin iznimno važan dio jer se izravno obraćaju posebno značajnoj i brojnoj skupini korisnika - djeci i mladima. Temeljem analize podataka o stanju školskih knjižnica, prikupljenih redovitim godišnjim upitnicima, kao i na osnovu neposrednog uvida u stanje knjižnica koje se utvrđuje provođenjem stručnih nadzora, može se utvrditi sljedeće:

- **Sve osnovne i srednje škole u Koprivničko-križevačkoj županiji koje imaju knjižnice, ostvarile su najvažniji preduvjet za rad - imaju zaposlene stručne knjižničare.** Veliki stručni kapital proizlazi iz činjenice da su danas u svim županijskim šk. knjižnicama zaposleni stručni diplomirani knjižničari koji su osposobljeni da potpuno kompetentno organiziraju i provode knjižničnu djelatnost u školi te vode šk. knjižnice kao informacijska i kulturna središta u školama, središnja mjesta susreta s najnovijim tehnologijama, stjecanja informacijske pismenosti i učenja kroz projektni pristup, gdje i učenici i nastavnici mogu naći pouzdanu podršku u nastavi i učenju. Upravo stručni zaposlenici bili su temeljni preduvjet za razvoj ostalih stručnih segmenata rada školskih knjižnica.
- Jedno od najvažnijih područja rada školskih knjižnica, koje je u posljednjih petnaestak godina osobito unaprijeđeno zahvaljujući prvenstveno dolasku stručnih knjižničara u knjižnice, jest **od 2005. uvedeno knjižnično poslovanje koje se u svim školama odvija računalno, u programu Metel.win** te omogućuje online dostupnost baza podataka o građi školskih knjižnica.
- **Važeći su standardi, s druge strane, nedostatno ostvareni u pogledu materijalnih uvjeta za rad školskih knjižnica**, na koje sami knjižničari ne mogu utjecati, kao što su **prostor, oprema i knjižnični fondovi.**
- Iako u Županiji postoje primjeri suvremeno i kvalitetno uređenih knjižnica, s druge strane ima i onih knjižnica koje su zadnji put opremane namještajem još 70-ih godina prošloga

stoljeća, opremom koja je tada odgovarala standardima, ali je nefunkcionalna za današnje potrebe, u uvjetima promjenjenih vrsta građa i uvođenja novih usluga. Ipak, i ovdje je ostvaren napredak u odnosu na prethodna razdoblja, izgradnjom ili dogradnjom škola, odnosno preuređenjem pojedinih knjižnica, gdje su važnu ulogu imali upravo stručni školski knjižničari kao inicijatori i/ili kao koordinatori provođenja projekata uređenja knjižnica, uz savjetodavnu i stručnu podršku Žup. matične službe.

- Iako sve danas postojeće šk. knjižnice rade u vlastitim prostorima, **uočava se problem kod projekata dogradnje ili izgradnje novih školskih zgrada – tj. nedosljednost u poštivanju propisa vezanih za prostore i opremu školskih knjižnica od strane financijera i projekatara.** To je moguće vrlo jednostavno otkloniti tako da se omogući veće uključivanje u same projekte budućih korisnika prostora, tj. zaposlenika škola, osobito školskih knjižničara te Županijske matične službe koja može dati korisne preporuke i savjete, ne samo na temelju poznavanja stručne normative, već i na osnovu bogatog iskustva u projektima izgradnje i uređenja knjižnica.
- **Sami školski knjižničari, kao ni Matična služba, također ne mogu značajno utjecati na obnovu računalne opreme koje je u pojedinim knjižnicama također nedostatna i zastarjela,** tj. presporo se obnavlja, što otežava jednu od najvažnijih funkcija školske knjižnice - omogućavanje pristupa informacijama i internetu, te razvijanje vještina informacijskog pretraživanja. U svrhu dugoročnog rješavanja ovog problema, potrebno je omogućiti sustavno obnavljanje te opremanja šk. knjižnica u županiji računalnom opremom od strane osnivača, u suradnji s resornim Ministarstvom.
- **Posljedice višegodišnjeg nefinanciranja sustavne nabave građe za školske knjižnice znatno opterećuje i još će neko vrijeme zasigurno opterećivati funkcioniranje šk. knjižnica jer kao neposrednu posljedicu ima pad ukupnog broja knjiga u fondovima šk. knjižnica koji se bilježi uzastopno već nekoliko godina, i još nije zaustavljen,** i to otkako su škole od 2008. pa do 2018. bile bez namjenskih sredstava za nabavu građe. Iako šk. knjižničari ulažu velike napore u provođenje različitih akcija i projekata putem kojih neke škole djelomično uspijevaju premostiti problem manjka novca za obnovu knjižničnih fondova, jedino je trajno rješenje za sustavno rješavanje ovog problema dugoročno redovito i plansko namjensko financiranje nabave knjižnične građe u svrhu obnavljanja fondova svih školskih knjižnica iz Državnog proračuna, kao i iz proračuna osnivača, gradova i županije.

Državni pedagoški standard za sustav osnovnoškolskog obrazovanja, kao i Državni pedagoški standard za sustav srednjoškolskog obrazovanja navode: "Školska knjižnica sastavni je dio odgojno-obrazovnog sustava i izravno je uključena u nastavne i izvannastavne aktivnosti. Na raspolaganju je učenicima, nastavnome osoblju i drugim korisnicima. Prostor knjižnice treba omogućiti prilagodbe promjenama u školskome obrazovnom programu i pojavi novih tehnologija." Cjelovita kurikularna reforma iz 2014. godine, kao i aktualna Škola za život, također su postavile šk. knjižnicu na važno mjesto u cjelokupnom sustavu odgoja i obrazovanja, u središte pojedinih kurikula i međupredmetnih tema. Uz jezično-komunikacijsko područje, tradicionalno povezano s knjižnicom, u CKR-i osobito je istaknuta uloga knjižnice u ostvarenju međupredmetnih tema Učiti kako učiti te Uporaba informacijsko-komunikacije tehnologije. To potvrđuje kako su u suvremenom sustavu odgoja i obrazovanja velika očekivanja od školskih knjižnica, od kojih se traži ne samo osiguravanje pristupa knjižničnoj građi, već i opremljenost i osposobljenost školskih knjižničara za rad i edukaciju o novim tehnologijama. Na taj način i školske knjižnice će sudjelovati u ispunjavanju vizije Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije - uspostaviti i

osigurati okruženje koje djeci i mladim osobama omogućuje i pruža podršku da se razvijaju u osobe koje u punoj mjeri ostvaruju vlastite potencijale, osobe osposobljene za nastavak obrazovanja, rad i cjeloživotno učenje, osobe čiji odnos prema drugima počiva na uvažavanju dobrobiti drugih, osobe koje aktivno i odgovorno sudjeluju u zajednici.

Analiza stanja školskih knjižnica u šk. godini 2018./19. u Koprivničko-križevačkoj županiji pokazuje je da su same knjižnice organizacijski i stručno pripremljene za nove zadatke, a školski knjižničari, kao stručnjaci i profesionalci u svome poslu, u potpunosti spremni za uključivanje u ispunjavanje navedene vizije, uz punu podršku županijske matične knjižnice, i drugih narodnih knjižnica u Županiji s kojima na redovitoj osnovi surađuju u provođenju brojnih programa namijenjenih zajedničkim korisnicima - djeci i mladima.

Ravnatelj
Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica
Karlo Galinec, dipl.ecc., v.r.

Voditeljica Županijske matične službe
Ljiljana Vugrinec,
knjižničarska savjetnica, v.r.